

Způsob práce vychází z těchto zásad: Pacient je objednan předem a je mu určen termín. Na počátku je třeba si ujasnit jeho životní situaci. Přijímací pohovor provádí sociální pracovnice, která též podává první informace. Příslušníci poradny nikdy neppracují anonymně. To ulehčuje rozhovor. Již při anamnéze je připraven plán spolupráce s ostatními odděleními. Po vyšetření je stanovena diagnóza; důraz je kladen na situaci v daném prostředí. Potom je stanovena prognóza a cíle. Rozhoduje se o použití určitých terapeutických postupů, indikací atd. Spolupracovníci projednávají společně případ tehdy, jestliže závěr není jednotný. Každý sděluje své mínění, což snižuje riziko chyb a je výhodné pro rozvinutí celkové pracovní koncepce.

Porady jsou prováděny mezi čtyřma očima. Kde je to nutné, účastní se manželský pár. Jen málokdy jsou přítomni během rozhovoru dva odborníci.

Závěrem lze říci, že náš soused v NDR se zřejmě připravuje k důslednému a fundovanému rozvoji manželských a sexuologických poraden za okolností, při nichž bude zajištěna velmi široká spolupráce jednotlivých odborníků. Lze se domnívat, že tato komplexita přinese kladné výsledky.

Příklad NDR stojí jistě i u nás za úvahu.

Pavel Vodák

Z badatelské činnosti sociálně vědního pracoviště v Dortmundu

Dortmundské pracoviště má těžko přeložitelný název „Sozialforschungsstelle“ (doslova: místo pro sociální bádání). V podstatě jde o výtečně vybavený sociologický výzkumný ústav, v jehož rámci nacházejí v menší míře uplatnění také demografická, ekonomická, právní a politologická studia. Tyto obory jsou zde však značně sociologicky integrovány.

Pracoviště bylo založeno brzy po válce jako samostatný výzkumný ústav, financovaný zčásti orgány zemské správy a zčásti různými zainteresovanými veřejnými, podnikatelskými a kulturními institucemi. Později bylo organizačně přičleněno k universitě v Münsteru, kde také nemalá část pracovníků působí pedagogicky.

Pracoviště má moderní světlou budovu, ve které každý pracovník (včetně administrativních sil) má svou vlastní místnost. Je samozřejmě vybaveno bohatou knihovnou, čítárnou a — což je např. z hlediska našich potřeb zkušeno obzvláště významná — malým výpočetním oddělením s třemi pracovníky: děrovačkou, třídícím (má k dispozici dva třídící stroje) a kalkulatem (pracuje na nejmodernější stolní kalkulačce, která má i určitou „paměť“). Odpadají starosti s externím zajišťováním výpočtů tabulek, procent, průměrů, jednodušších trendů.

Ke konci roku 1965 pracovalo v Sozialfor-

schungsstelle 31 vědeckých pracovníků (z toho 3 na vedlejší úvazek) a 35 technických a administrativních pracovníků. Přechodně spolupracuje při výzkumech značný počet studentských pomocných sil.

Tematicky je činnost ústavu velmi široká. Informujeme o ní přehledně podle hlavních tematických okruhů:

Syntetická díla: Na prvním místě to je *Sociováda (Sozialkunde)* NSR (D. Claessens, A. Klönne, A. Tschöppe). „Sozialkunde“ je pojímána jako soubor informací, které podávají komplexní obraz politických, hospodářských, sociokulturních a dalších jevů a souvztažností dané země, nejen ovšem popisovaných, ale též analyzovaných jakožto systémy. Tato práce již vyšla, v přítomnosti na ni navazuje další souhrnná práce o sociální struktuře NSR, NDR a západního Berlína. Vedle toho začíná práce na sociologickém slovníku (L. Clausen aj.).

Obecně sociologická tematika je zastoupena dvěma pracemi, kterými se v přítomnosti zabývá H. Schelsky: *Teorie institucí* a *Základy teorie plánování*. Schelsky jako hlavní ředitel ústavu však souběžně zpracovává neobyčejně pestrout problemovou paletu, např. otázky vztahu mezi konzumem a sociální strukturou, sociologii mládeže, hromadných komunikačních prostředků, povolání vědeckého pracovníka a vysokoškolského učitele, atd.

Vzhledem k svému tematickému zaměření mohou mít nemalý význam připravované obecně sociologické studie dalších pracovníků ústavu, a to o teorii sociální kontroly (F. X. Kaufmann), o struktuře a funkcích moderních sociologických teorií, jmenovitě na příkladě Parsonse, Gurwitche a Homanse (G. Eberleinová), o vztahu mezi pojmem účelu a systémovou racionalitou (N. Luhmann má touto prací přispět k poznání funkce účelů v organizovaných sociálních systémech), o pojmu ideologie v sociologii vědění (J. Matthes), o pojmu procesu v sociologii (E. Schrader), o společenské smlouvě a teorii rolí, a o dialektice v soudobé sociologii (obě B. Willms).

Rada prací se tematicky pohybuje na pomezí sociologie a psychologie. Jsou to studie H. Baiera o vztahu mezi myšlením a jednáním, o vztahu mezi konstrukcí jednání a pochopením smyslu (Handlungskonstruktion und Sinnverstehen) a o racionalitě sociálního jednání. Claessensova práce na téma nikoli sociologické, *Psyche-Instinkt*, usiluje vyrovnat se s filosofickou antropologií a na druhé straně též s výzkumy chování zvířat.

Zvláště vydělujeme problematiku marxistické sociologie, kterou se v dortmundském ústavě soustavně zabývá G. Kiss. Je autorem již vyšlých přehledů o sociologii ve východní Evropě,¹ zejména v Maďarsku, a také pokusů o teoretické vystižení socialistické demokracie. Tento autor letos vydal větší práci na téma *Existuje „marxistická“*

¹ Viz anotaci v Sociologickém časopise 1966, č. 8, str. 507.

sociologie? *Teoretické problémy sociologie ve východní Evropě*. První polovina názvu již svou vyzývavou formulací svědčí o tom, že sotva vše v práci bude pro vskutku marxistickou sociologii přijatelné. V každém případě však právě proto zde lze očekávat nemalé podněty k věcné polemice.

Kiss nyní zpracovává tematiku kontinuity a přeměny maďarské sociologie. Přitom věnuje zvláštní pozornost problému diferenciace filosoficky dějinného a sociologického myšlení, sociální determinaci nositelů sociologického myšlení, organizačním formám sociologie a vztahům výzkumné činnosti v sociologii k mocenské struktuře.

Sociologie politiky navazuje na obecně sociologickou problematiku zpracovávanou v ústavě, prací o pojmu politiky v sociologických teoriích systému a konfliktu (K. Messelken).

Sociologie průmyslu byla po založení ústavu hlavním polem jeho výzkumné pozornosti. Ještě ve druhé polovině čtyřicátých a na začátku padesátých let zde byly zpracovávány a vydávány mj. práce E. Petriho (*Industriální struktura východního Vestfálska*), R. Schmitze (*Člověk a technika v poruhrském hornictví*), pod vedením W. G. Hoffmanna sborník příspěvků k sociologii industriální společnosti, práce W. Traphagena (*Mladistvá dělnice — její postavení v podniku*). Později sledoval dortmundský ústav vývojový trend celé západoněmecké sociologie, a to odklonem od sociologie průmyslu jak k obecně sociologické problematice, tak i k jiným speciálně sociologickým disciplínám. Šlo ovšem spíše o odklon v kvantitativní proporcí zájmů, nikoli v kvalitě badatelské práce. Ve druhé polovině padesátých let vycházely péčí ústavu práce Neulohovy o novém podnikovém stylu a o sociálních formách podniku, zejména ve vztahu k spolurozhodování osazenstva (*Mitbestimmung*), práce Popitze, Bährdta a dalších o vztahu techniky a industriální práce a o společenské vizi dělníka.

Donedávna působil v Sozialforschungsstelle industriální sociolog J. Ch. Papalekas, který poté přešel jako vedoucí sociologického oddělení na nově utvořenou universitu v Bochumi. V ústavu zpracovával problematiku vedoucí vrstvy industriální společnosti. Řídil velmi dobře založený výzkum dělníků vysoce automatizovaného chemického podniku na téma *Industriální práce za pokročilé automatizace*. Při výzkumu se postupovalo metodou hlubinného obsáhlého rozhovoru s pomocí částečně standardizovaných otevřených otázek. Každý dělník podal podrobnou zprávu o průběhu své profesionální dráhy v rámci vývoje svých životních situací, přičemž zvláštní význam byl přikládán konfrontaci nynější situace (charakteru práce, povolání, skupinových vztahů) na automatizovaném závodě s dřívějšími poměry. Například jsou srovnávány struktury vědomí

dělníků za těchto dvojích rozdílných podmínek. Zpracování výsledků výzkumu se blíží svému zakončení.²

Na úseku průmyslové sociologie pracuje též H. Hartmann, který se v minulosti zabýval problematikou působení amerických firem v NSR (kniha, která shrnovala výsledky tohoto jeho studia, byla příznivě recenzována v NDR) a nyní provádí řadu souběžných výzkumů podnikatelských kruhů. (*Sociální složení německých podnikatelů; Představy a skutečnost podnikatelských funkcí u žen — samostatných podnikatelek; Podnikatel a universita; Profesionalizace podnikatele*.) Také B. Biermann, M. E. Hausert a E. Sonntagová se zabývají sociologickými analýzami vedoucích hospodářských kruhů, jejich funkcí i utvářením skupinové struktury. Dosavadní výsledky nasvědčují tomu, že v marxistické interpretaci budou získané faktické údaje moci přispět k pochopení některých soudobých přeměn uvnitř kapitalistické třídy.

Sociologie města je zastoupena především v silně demograficky zaměřených pracích R. Mackensena, zabývajících se např. obyvatelstem velkoměsta, vývojem a perspektivami zápoevropské městské společnosti, vztahy mezi sociologickými teoriemi a reálným stavem obyvatelstva.

Již dosavadní přehled nasvědčuje, že badatelská činnost Sozialforschungsstelle je tematicky nemálo rozšířena. V podstatě se provádějí individuální práce jednotlivých vědeckých pracovníků, kteří řídí činnost studentů při terénních výzkumech (pokud se o takové výzkumy vůbec opírají) a navíc mají nanejvýš jednoho asistenta. Tematika se neuvěří příliš systematicky, závisí přimárně na evoluti zájmů každého jednotlivého vědeckého pracovníka.

V této situaci je pochopitelné, že ústav může věnovat menší pozornost i takovým speciálním sociologickým disciplínám, jako je sociologie rodiny (F. X. Kaufmann o manželství ze sociálně antropologického hlediska), sociologie náboženství (J. Matthes), sociologie volného času (v rámci mezinárodního srovnávacího výzkumu využití času řídil H. Ebel výzkum vzorku obyvatel města Osnabrücku), sociologie veřejného mínění (H. J. Knebl o metodologických základech výzkumu veřejného mínění). Z praktického hlediska může mít značný význam Claessensův výzkum důsledků smrtelných úrazů při pouliční dopravě, při němž se obzvláště přihlíželo k dalším životním osudům pozůstalých.

V činnosti Sozialforschungsstelle se objevuje i tematika rozvojových zemí (Afrika, Pakistan, Latinská Amerika), zpracovávaná především se zaměřením sociálně geografickým a sociálně politickým, ale i z hlediska sociologické problematiky výchovy. Na tomto úseku pracují K. H. Pfeffer, L. Clausen, W. Smith, V. Szell. Do těchto

² Některé předběžné výsledky byly uveřejněny v menší publikaci anotované v Sociologickém časopise 1966, č. 3, str. 507.